

Łukasz Kułaga, Konrad Marciniak

Solidarność jako zasada działania Unii Europejskiej. Aspekty prawa instytucjonalnego i materialnego : (konferencja naukowa, Jachranka, 25-26.10.2007 r.)

Kwartalnik Prawa Publicznego 7/1/2, 183-191

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SOLIDARNOŚĆ JAKO ZASADA DZIAŁANIA UNII EUROPEJSKIEJ. ASPEKTY PRAWA INSTYTUCJONALNEGO I MATERIALNEGO (KONFERENCJA NAUKOWA, JACHRANKA, 25–26.10.2007 R.)

Obrady konferencji, zorganizowanej przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, otworzył prof. C. Mik, Dziekan WPIA UKSW. Konferencja zgromadziła przedstawicieli wielu ośrodków akademickich, a także praktyków, zajmujących się prawem unijnym. Obecni byli (poza osobami wygłaszającymi referaty) m.in.: prof. J. Barcz, prof. S. Dudzik, prof. J. Kranz, prof. A. Nowak – Far, prof. T. Skoczny oraz dr K. Miszczak.

Konferencja była już dwunastym z serii spotkaniem stanowiącym forum wymiany poglądów z zakresu prawa europejskiego, z którego – zgodnie z tradycją – zostaną opublikowane materiały pokonferencyjne¹.

Pierwsza część wykładów, której przewodniczył prof. S. Dudzik, koncentrowała się na przedstawieniu filozoficznych i teoretyczno – prawnych aspektów zasady solidarności. Swoje referaty wygłosili pracownicy naukowci Uniwersytetu Gdańskiego – prof. Z. Brodecki (*Idea solidarności – filozofowanie w kontekście prawa*), dr S. Majkowska – Szulc (*Solidarność jako cel Unii Europejskiej*) oraz O. Hołub – Śniadach (*Dobro wspólne jako przejaw solidarności*). Prof. Z. Brodecki podkreślił charakter gospodarczy integracji europejskiej oraz uznał, że szczególnie przydatnym narzędziem, które mogłoby służyć do analizy teoretycznej prawa unijnego, jest ekonomiczna szkoła prawa. Przedstawił również ideę solidarności, jako znajdującą się pomiędzy przeciwstawnymi koncepcjami liberalizmu

¹ Dotychczas zostały wydane, przez TNOiK Dom Organizatora, pod red. prof. C. Mika, następujące pozycje (podane daty odnoszą się do czasu publikacji): Polska a Unia Europejska w przededniu Maastricht II (1996), Polska w Unii Europejskiej. Perspektywy, warunki, szanse i zagrożenia (1997), Implementacja prawa integracji europejskiej w krajowych porządkach prawnych (1998), Konstytucja RP z 1997 r. a członkostwo Polski w UE (1999), Europeizacja prawa krajowego. Wpływ integracji europejskiej na klasyczne dziedziny prawa krajowego (2000), Wymiar sprawiedliwości w Unii Europejskiej (2001), Prawo gospodarcze Wspólnoty Europejskiej na progu XXI wieku (2002), Unia Europejska w dobie reform. Konwent Europejski. Traktat Konstytucyjny. Biała księga w sprawie Rządzenia Europą (2004), Pozycja Unii Europejskiej w świecie. Aspekty prawne i polityczne (2005), Pytanie prejudycjalne w orzecznictwie ETS (2006) oraz Zasady ogólne prawa wspólnotowego (2007).

oraz komunitaryzmu. Jednocześnie zaprezentował wieloaspektowość „solidarności”, która może być postrzegana zarówno w kategoriach prawa materialnego, jak i również w kategoriach efektywności, czy jako element triady „*liberté – egalité – fraternité*”.

Następnie, O. Hołub-Śniadach zestawiała ze sobą koncepcje dobra wspólnego i solidarności. Punktem wyjścia dla jej rozważań było stwierdzenie, że podstawą integracji europejskiej jest solidarność poprzez prawo. W dalszej części swojego wykładu referentka zaprezentowała dwa możliwe ujęcia dobra wspólnego – jako stanowiące ograniczenie praw fundamentalnych bądź jako autonomiczny wyraz praw człowieka trzeciej generacji.

Dr S. Majkowska – Szulc swój referat rozpoczęła od zwrócenia uwagi na art. 10 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE), który funkcjonuje w porządku unijnym od 1957 r. Autorka omawianego referatu podjęła się rekonstrukcji treści wspomnianego przepisu, uwzględniając podmioty, do których jest on skierowany (wydaje się, że nie są to wyłącznie państwa członkowskie – jak wskazywałaby literalna interpretacja art. 10 TWE – ale również Wspólnota oraz, w ograniczonym zakresie, jednostki), środki, jakie powinny być podejmowane na jego mocy oraz wynikający z niego cel. Prelegentka uznała także, że cel wskazany w art. 10 TWE jest o tyle nieosiągalny, że państwa członkowskie mają stale „*podejmować wszelkie właściwe środki*”. Argumentowała, że zasada solidarności znajduje zastosowanie właśnie w tym procesie, nie jest zaś celem samym w sobie. Stąd też zasadne jest wykorzystywanie przez ETS art. 10 TWE jako podstawy do wykładni teleologicznej, w taki sposób, aby dany przepis interpretowany był w świetle celów określonych w art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej (TUE).

W dyskusji dotyczącej powyższych wystąpień wskazano m.in. na wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie *Bosphorus C-84/95* jako wyraz realizacji zasady solidarności w stosowaniu przez państwa członkowskie zobowiązań międzynarodowych, nawet kosztem uprawnień podmiotów prywatnych.

Druga część wykładów rozpoczęła się od referatu prof. C. Mika (*Teoretyczne aspekty zasady solidarności w prawie UE*). W pierwszej kolejności, prof. C. Mik, uznając, że solidarność jest pojęciem socjologicznym, a więc inkorporowanym do prawa unijnego z zewnątrz, dokonał jego analizy leksykalnej. Następnie przedstawił zarys historii tego pojęcia w systemie prawa unijnego oraz wskazał na przejawy zasady solidarności w obowiązujących przepisach TUE oraz TWE. Prof. C. Mik omówił

również zasadę solidarności w relacji do innych istotnych kwestii prawnych wynikających z integracji europejskiej, w szczególności federalizmu, subsydiarności oraz suwerenności. Wskazał, że w działaniach UE zasada solidarności dostrzegalna jest zarówno w wymiarze wewnętrznym (m.in. polityka spójności, rolna), jak i zewnętrznym (m.in. system zgeneralizowanych preferencji celnych, stosowanie sankcji, przeciwdziałanie terroryzmowi). W ostatniej części swojego referatu prof. C. Mik zaprezentował teorię zobowiązań w UE, zgodnie z którą, struktura prawa unijnego nie jest tworzona wyłącznie przez zobowiązania o charakterze bilateralnym, ale także przez – jakościowo odmienne – zobowiązania integralne. Właśnie te ostatnie odzwierciedlają zasadę solidarności i reprezentują zarówno element ponadpaństwowy, jak również sięgają „w głąb” UE – do stosunków pomiędzy jednostkami.

Następnie swoje referaty wygłosili dr M. Górski (*Zasada solidarności – obowiązki wynikające dla instytucji Wspólnoty*) oraz dr N. Półtorak (*Solidarność a autonomia proceduralna i instytucjonalna państw członkowskich*), koncentrujące się na instytucjonalnych aspektach zasady solidarności. Dr M. Górski w oparciu o orzecznictwo ETS (m.in. sprawa C-2/88 *Zwartveld* oraz T-295/05 *Document Security Systems, Inc.*) przedstawił wynikające z zasady solidarności, zobowiązanie instytucji wspólnotowych do szczerzej współpracy z instytucjami oraz organami sądowymi państw członkowskich. Z kolei dr N. Półtorak wskazała na uprawnienie państw członkowskich, znajdujące swoją podstawę w zasadzie solidarności, do implementacji prawa wspólnotowego przez wskazanie odpowiedzialnych instytucji krajowych (autonomia instytucjonalna) oraz w ramach istniejących procedur krajowych (autonomia proceduralna). Podkreśliła również, że zasada solidarności (efektywności) wyznacza granice autonomii państw członkowskich w przedmiotowym zakresie.

W dyskusji kończącej panel podjęto kwestię możliwości postrzeżenia zasady wyrażonej w art. 10 TWE, jako odzwierciedlającą prawnomiędzynarodową zasadę *pacta sunt servanda*. Za takim stanowiskiem opowiedział się prof. C. Mik, wskazując jednocześnie na znaczenie, jakiej przedmiotowej zasadzie przypisuje orzecznictwo ETS. Dr M. Górski zwrócił ponadto uwagę na stosowanie różnych pojęć (zasada solidarności, efektywności, lojalności) w odniesieniu do art. 10 TWE, uznając to pierwsze sformułowanie za najbardziej trafne.

Na trzecią część wykładów składały się referaty M. Domańskiej (*Art. 10 TWE jako podstawa normatywna obowiązków implementacyjnych sądów państw członkowskich*), dr M. Szwarc – Kuczer (*Zobowiązanie*

państw członkowskich do wprowadzenia sankcji (karnych) za naruszenie prawa wspólnotowego (w świetle zasady solidarności)) oraz M. Kaszubskiego (*Normy sankcjonujące jako wyraz zasady solidarności*). M. Domańska podkreśliła, że w przepisach TWE znajduje się mała ilość wyraźnych uregulowań prawnych pozwalających ustalić relację pomiędzy prawem wspólnotowym a prawem krajowym, co potwierdza istotną rolę art. 10 TWE. Wprawdzie wspomniany przepis nie odwołuje się wprost do „sądów państw członkowskich”, lecz sformułowanie „Państwa Członkowskie” należy interpretować szeroko, jako obejmujące wszystkie organy wewnątrzpaństwowe – w tym sądy. Referentka podkreśliła również, że chociaż art. 10 TWE nie wywiera skutku bezpośredniego, stanowi on ważną wskazówkę interpretacyjną.

Dr M. Szwarc-Kuczer w pierwszej kolejności zaznaczyła, że w centrum jej uwagi pozostawać będzie zagadnienie, czy i ewentualnie w jakim stopniu państwa członkowskie są zobowiązane do wprowadzenia sankcji karnych, w celu „przymuszenia” obywateli do przestrzegania prawa wspólnotowego. Autorka omawianego referatu taką ewentualność wywodzi z połączonego efektu zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego przed prawem krajowym oraz z zasady solidarności, wyrażonej w art. 10 TWE. Po przesłедzeniu orzecznictwa ETS, dr M. Szwarc – Kuczer podsumowała, że sankcje w porządku wspólnotowym muszą odpowiadać wymogom proporcjonalności, skuteczności oraz mają pełnić funkcję odstraszającą. Wskazała również na dwa teoretycznie możliwe motywy wprowadzenia przez państwa członkowskie sankcji karnych: (a) bezpośredni przepis aktu wspólnotowego oraz (b) sposób pośredni, wyrażający się w konieczności zapewnienia przez państwa odpowiednich sankcji (zgodnie z wskazanymi powyżej wymogami). Podczas gdy zastosowanie pierwszego sposobu, z uwagi na brak odpowiednich kompetencji Wspólnoty, wydaje się raczej nieprawdopodobne (w tym kontekście został zaprezentowany m.in. kazu dyrektywy Rady nr 91/308 z 10.6.1991 r. w sprawie uniemożliwienia korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy), w przypadku drugiego sposobu, wprowadzenie sankcji karnych może być konieczne, aby odpowiadały one wymogom proporcjonalności, skuteczności oraz pełniły funkcję odstraszającą. Z drugiej strony, jak podkreśliła referentka, kwestia czy sankcja karna jest bardziej skuteczna od sankcji nieposiadających charakteru karnego, pozostaje otwarta.

Punktem wyjścia dla rozważań M. Kaszubskiego było stwierdzenie, że zasada efektywności powoduje, iż prawodawstwo wspólnotowe nie może pozostawić pełnej dowolności państwom. Przedstawił on następnie

typologię sankcji, wyróżniając normy sankcjonujące: (a) interesu indywidualnego; (b) interesu wspólnego; oraz (c) normy samosankcjonujące. Zaproponował również postrzeganie sankcji nie jako wyrazu karania, lecz wyrównywania, co byłoby w zgodzie z zasadą solidarności.

Podczas ostatniego panelu pierwszego dnia konferencji swoje referaty przedstawili: R. Mańko (*Zasada solidarności a odpowiedzialność odszkodowawcza Wspólnoty*), dr M. Zieliński (*Zasada solidarności a przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej państw z tytułu naruszenia prawa wspólnotowego*) oraz dr K. Kowalik-Bańczyk (*Próba wprowadzenia solidarności ponadnarodowej w orzecznictwie dotyczącym obywatela UE*).

R. Mańko uznał, że połączony efekt zasady solidarności oraz odpowiedzialności odszkodowawczej pozwala stwierdzić, że istnieje odpowiedzialność odszkodowawcza Wspólnoty. Może ona powstać przede wszystkim na linii państwo – Wspólnota, np. w sytuacji, kiedy państwo członkowskie ponosi koszty związane z wdrożeniem danego aktu wspólnotowego, który w rezultacie zostaje unieważniony przez ETS. W drugiej części swojego referatu, R. Mańko rozważył możliwość występowania przez jednostkę z roszczeniem regresowym przeciwko Wspólnocie, wskazując zarazem na duże kontrowersje, które wywołuje to zagadnienie w doktrynie.

Dr M. Zieliński, omawiając przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej państw, wskazał na szczególne problemy, które powstają w tym zakresie w przypadku naruszenia praw podstawowych. W tym kontekście wyróżnił on dwa rodzaje tych praw: „czyste” prawa podstawowe oraz prawa podstawowe „mieszane”, tzn. takie, które są wprost wyrażone w TWE i jednocześnie mają status praw podstawowych. Omówił także rolę zasady solidarności w obszarze współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, koncentrując swoją uwagę na wyroku ETS w sprawie *Segi i inni przeciwko Radzie* z 27.2.2007 r. (C-355/04 P). We wskazanym wyroku Trybunał przypomniał, że to do sądów państw członkowskich należy dokonywanie wykładni oraz stosowanie środków proceduralnych w taki sposób, aby zapewnić osobom fizycznym i prawnym dochodzenie naprawienia ewentualnie poniesionej szkody powstałej w wyniku niezgodności z prawem decyzji i innych środków krajowych odnoszących się do przygotowania lub stosowania wobec nich aktu Unii Europejskiej.

Dr K. Kowalik-Bańczyk w pierwszej kolejności prześledziła znaczenie zasady solidarności w porządku wspólnotowym, aby następnie wprowadzić pojęcie solidarności ponadnarodowej w kontekście obywatelstwa UE.

Wskazana solidarność ponadnarodowa byłaby rozumiana jako taka, która jest niezależna od przynależności państwowej danej osoby, o ile korzysta ona z praw przyznanych obywatelom UE. W następnej kolejności referentka omówiła pojęcie obywatelstwa oraz prawa związane z jego posiadaniem, ze szczególnym uwzględnieniem obywatelstwa UE. Charakteryzuje się ono tym, że podmiotem zobowiązanym do ochrony wskazanych praw pozostają państwa członkowskie (a nie Unia). W dalszej części referatu zostały poruszone (i zilustrowane orzecznictwem sądów wspólnotowych) problemy: relacji zasady solidarności z zasadą niedyskryminacji oraz kryterium rzeczywistego związku z państwem członkowskim jako warunku zastosowania zasady solidarności.

Otwierający panel drugiego dnia konferencji był poświęcony zagadnieniom prawa materialnego. Jako pierwsza zabrała głos dr K. Klafkowska-Waśniowska z WPiA UAM w Poznaniu poświęcając swoje wystąpienie zasadzie solidarności w kontekście swobody świadczenia usług. Dr K. Klafkowska-Waśniowska omówiła kwestię swobody świadczenia usług i praktyki dumpingu socjalnego stosowanego przez państwa członkowskie WE. Odwołując się spraw zawisłych przed ETS: C-341/05 *Laval un Partneri* (tzw. sprawa Vaxholm) oraz C-346/06 *Dirk Ruffert*, prelegentka przedstawiła problem ograniczania swobody świadczenia usług, poprzez wymaganie od podmiotów zagranicznych, zwłaszcza państw Europy Środkowo-Wschodniej, stosowania bardzo wysokich standardów socjalnych. Do wskazanych wymogów zaliczyła: konieczność ochrony interesu nadrzędnego, proporcjonalność oraz konieczność wzięcia pod uwagę poziomu ochrony w państwie usługodawcy. Dr K. Klafkowska-Waśniowska podkreśliła także, że istotną kwestią dla omawianego zagadnienia jest utrzymanie równowagi pomiędzy rozwojem ekonomicznym a odpowiednim poziomem ochrony socjalnej. Stwierdziła również, że w świetle zasady solidarności, państwa członkowskie nie mogą przez dumping socjalny faktycznie uniemożliwiać funkcjonowania swobody świadczenia usług.

Następny z panelistów, dr B. Kurcz z Komisji Europejskiej, przedstawił zagadnienie pomocy państwa w świetle zasady solidarności. W swojej wypowiedzi dr Kurcz skoncentrował się na relacji pomiędzy decyzjami Komisji Europejskiej a orzecznictwem sądów krajowych w kontekście legalności udzielania pomocy publicznej i ewentualnego obowiązku jej zwrotu. Postulował, aby sądy krajowe – zgodnie z zasadą lojalnej współpracy – uwzględniały decyzję KE w tym zakresie i w konsekwencji nie orzekały odmiennie nawet, jeżeli niektóre wymogi proceduralne w procesie przyznawania pomocy publicznej nie zostały spełnione. Dr B. Kurcz

wskazał jednocześnie, że takie sugestie KE nie znalazły jak dotychczas odzwierciedlenia w orzecznictwie ETS.

Kończące omawiany panel wystąpienie zostało poświęcone miejscu zasady solidarności w Karcie Praw Podstawowych (KPP) UE. Dr E. Morawska z WPiA UKSW w Warszawie przedstawiając przedmiotowe zagadnienie podkreśliła, za F. Jasińskim, że KPP stanowi „wizualizację praw fundamentalnych” oraz że Karta ma charakter integralny i stanowi wspólną płaszczyznę dla wszystkich praw w niej wyrażonych. Ponadto uznała, że działanie zasady solidarności nie ogranicza się jedynie do rozdziału IV KPP, ale determinuje i wpływa na wszystkie prawa określone w KPP. Odzwierciedleniem powyższej tezy są, według dr E. Morawskiej, m.in. postanowienia dotyczące osób niepełnosprawnych, starszych, dzieci oraz kobiet. Wskazane uregulowania mają na celu zapewnienie realizacji zasady równości szans. Odnosząc się do przepisów z rozdziału IV Karty zatytułowanego „Solidarność”, prelegentka uznała, że znacznie szerzej interpretuje przedmiotową zasadę, na gruncie Konstytucji RP z 1997 r. polski Trybunał Konstytucyjny, obejmując nią również równość wobec prawa oraz poszanowanie dobra wspólnego. Kończąc swoje wystąpienie dr E. Morawska wskazała, że wykładnia przepisów KPP dotyczących zasady solidarności może być rozwijana poprzez prawo międzynarodowe publiczne na podstawie klauzuli poziomu ochrony z art. 53 KPP.

W trakcie dyskusji podsumowującej panel zwrócono uwagę na kwestię przestrzegania praw socjalnych przy jednoczesnym zapewnieniu funkcjonowania swobody przepływu usług. Podkreślono, że dumping socjalny narzuca podmiotom, szczególnie z nowych państw członkowskich, wyższe standardy socjalne niż przewidziane przez prawo wspólnotowe, co może stanowić istotną przeszkodę w budowie wspólnego rynku.

Kolejny panel dotyczył funkcjonowania szeroko rozumianej polityki regionalnej w świetle zasady solidarności. W pierwszym wystąpieniu dr M. Perkowski z WSAP w Białymstoku krytycznie odniósł się do prawa zarządzania funduszami europejskimi. Podkreślił brak odpowiedniego przygotowania pracowników administracji publicznej zajmujących się funduszami wspólnotowymi, brak przejrzystych procedur w procesie przyznawania funduszy oraz odmienny niż w Konstytucji RP system źródeł prawa UE w przedmiotowym zakresie. Dr M. Perkowski postulował wprowadzenie rzeczywistego zarządzania oraz uniwersalizację procedur. W tym kontekście wskazał na istotną rolę zasadę solidarności w koniecznym do przeprowadzenia procesie uporządkowania prawa zarządzania funduszami europejskimi.

Drugi z referentów, K. Mnich, poświęcił swoje wystąpienie roli zasady solidarności we współfinansowaniu współpracy transgranicznej. Przedstawiając najważniejsze akty prawne w przedmiotowym zakresie, tj. Europejską Kartę Samorządu Terytorialnego i Europejską Kartę Samorządu Regionalnego, stwierdził, że bezpośrednio odwołują się one do zasady solidarności jako środka mającego zapewnić spójność międzyregionalną. K. Mnich zwrócił również uwagę na mechanizmy współpracy w ramach Wspólnej Polityki Sąsiedztwa, w szczególności na Europejski Instrument Partnerstwa i Sąsiedztwa, które pośrednio rozszerzają zakres stosowania zasady solidarności również na państwa współpracujące z UE.

Dyskusja w tej części konferencji skoncentrowała się na polityce regionalnej. Punktem spornym była kwestia, czy art. 158 TWE zakłada przestrzeganie zasady solidarności w realizacji polityki spójności, w świetle propozycji KE dotyczących polityki regionalnej na lata 2007-2013. Wskazano również na braki w polskim ustawodawstwie w zakresie prawa zarządzania funduszami, co sprzyja powstawaniu wątpliwości odnośnie możliwości zastosowania procedury administracyjnej oraz wprowadza nieznaną Konstytucji źródła prawa (np. wytyczne) o niesprecyzowanym charakterze prawnym.

Ostatnia część konferencji dotyczyła roli zasady solidarności w stosunkach zewnętrznych wspólnoty. T. Bojar-Fijałkowski przedstawił przygotowany wraz z prof. dr hab. J. Ciechanowicz-McLean referat pt. *„Solidarność energetyczna UE”*. T. Bojar-Fijałkowski określając postulaty, które powinna spełniać wspólna polityka energetyczna UE, podkreślił znaczenie m.in. konsultacji działań podejmowanych przez państwa członkowskie, aktywnej roli KE oraz mechanizmów pomocy dla państw, które znalazły się w niekorzystnej sytuacji energetycznej. Referent wskazał również na niezwykle istotną rolę solidarności w realizacji przedmiotowej polityki. Reasumując swoje wystąpienie T. Bojar-Fijałkowski nakreślił ogólny cel postulowanych działań, tj. zrównoważony rozwój gospodarczy państw UE.

Problem realizacji zasady solidarności w związku z planowaną budową Gazociągu Północnego zaprezentował M. Nowacki z Departamentu Prawnego Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej. M. Nowacki przypomniał, że Gazociąg Północny został zatwierdzony przez Radę Unii Europejskiej oraz Parlament Europejski, jako jeden z projektów uwzględniony w wytycznych dotyczących sieci transeuropejskich. Podkreślił, że u źródeł problemu leży fakt, iż Polska nie kwestionowała włączenia Gazociągu Północnego do sieci transeuropejskich, co budzi wątpliwości w zakresie

możliwości podważania przed ETS legalności budowy przedmiotowego gazociągu w trybie art. 227 TWE. M. Nowacki zwrócił także uwagę, że taka skarga w świetle uprzedniej zgody Polski na włączenie projektu do sieci transeuropejskich byłaby sprzeczna z zasadą solidarności UE.

Ostatni z panelistów, M. Nyka (WPiA Uniwersytetu Gdańskiego), omówił problem solidarności w zewnętrznych stosunkach gospodarczych UE. M. Nyka przedstawił dwuwymiarowy charakter polityki gospodarczej wspólnoty, która z jednej strony stanowi instrument promowania wartości humanitarnych przez UE, z drugiej zaś jest środkiem realizowania partykularnych interesów gospodarczych państw członkowskich. W tym kontekście prelegent podkreślił znaczenie zgeneralizowanego systemu preferencji celnych, stosowanych przez Wspólnotę, jako wyraz realizacji zasady solidarności w zewnętrznych stosunkach gospodarczych Wspólnoty.

Podczas dyskusji szczególnie wiele uwagi zostało poświęcone zagadnieniu budowy Gazociągu Północnego. Zwrócono przede wszystkim uwagę na uregulowania międzynarodowego prawa morza w odniesieniu do krzyżowania się rurociągów na dnie mórz oraz na prawne aspekty zmiany trasy Gazociągu przez konsorcjum Nord Stream. Podano w wątpliwość tezę, że wyrazem solidarności w stosunkach handlowych może być polityka warunkowania oraz nieobniżania standardów. Związane jest to z problematyką dodatkowych przywilejów dla państw rozwijających się, które realizują określoną politykę w dziedzinie standardów prawa pracy, praw człowieka, czy ochrony środowiska.

*Łukasz Kułaga**

*Konrad Marciniak***

* Mgr Łukasz Kułaga – Asystent, Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

** Mgr Konrad Marciniak – Asystent, Katedra Prawa Międzynarodowego i Europejskiego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.